

[Lukk vinduet](#)

## Blanke ansikter

En time etter fødselen kan spedbarnet imitere ansiktsuttrykkene til den som gir det omsorg.



VIL KOMMUNISERE: Barnet er helt avhengig av respons for å utvikle seg. Altfor mange barn blir møtt med uttrykksløse, blanke ansikter. Det kan skyldes rusmisbruk eller psykiske lidelser hos foreldrene. Retna Ltd. (E.Reeson) (Foto)

Publisert: May 10, 2010 6:00 AM  
Oppdatert: May 10, 2010 6:41 AM

*Dag Ø. Nordanger, dr. psychol., Ressurscenter om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging, Region vest (RVTS Vest)*

*Hanne C. Braarud, dr. psychol., Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Vest (RBUP Vest) og Senter for Krisepsykologi*

Hvor mye betyr egentlig barndoms erfaringer for problemer senere i livet? Nyere forskning, og ny teknikk for å avbilde hjernen og følge dens utvikling, har gitt oss større innsikt i hvilke barndoms erfaringer som er skadelige, og hvilke man kan bekymre seg mindre for. Studier av **det tidlige samspillet** mellom omsorgsgiver og barn - **den nære fysiske kontakten og dialogen** som er der helt fra starten, er det viktigste grunnlaget for denne innsikten.

Vi forundres stadig over hvor sosiale og motiverte spedbarn er for kommunikasjon fra første stund. Allerede **en time etter fødselen kan spedbarn imitere omsorgsgiverens ansiktsuttrykk. Omsorgsgiverens hovedoppgave er å være «inntonet» mot spedbarnets følelser og atferd, dvs. å justere seg til der barnet er.**

Det kanskje viktigste vi gjør er å *regulere* barnets følelser og indre tilstand: Omsorgsgiver griper inn og gjenetablerer velbehag når spedbarnet er frustrert på grunn av f.eks. sult eller tretthet, eller respekterer barnets egen følelsesregulering når barnet er slitent og signaliserer behov for en pause.

### Grunnleggende tillit

Samspillet mellom barn og omsorgsgiver bygger grunnmuren for et godt liv. I løpet av de første årene kobles det meste av hjernen vår opp. Dette skjer spesielt gjennom kontakten med en omsorgsgiver, med hele 250.000 oppkoblinger i spedbarnets nervesystem hver time! Gjennom dette samspillet utvikles den mest grunnleggende formen for selvtillit: Opplevelsen av å kunne fremkalle gode følelser i andre og få dem til å være snille mot en. I dette ligger også tilliten til at andre mennesker vil en godt, noe som trengs for å kunne etablere støttende fellesskap rundt seg senere i livet.

Følelsesreguleringen er en nøkkelfaktor. Gjennom omsorgsgiverens hjelp til regulering av følelsene, utvikler barnet gradvis denne evnen selv. Det lærer seg å kjenne igjen kroppslige signaler, skille mellom følelser, og skjønne hva følelsene betyr. Slik utvikles et repertoar av måter å regulere følelsene på, f.eks. hvordan man kan roe seg ned når man er sint.

### Samspillet blir finstemt

Samtidig som dette er et fint avstemt samspill, er det ingen grunn til prestasjonsangst blant foreldre generelt. Samspillet er ikke synkronisert hele tiden, og trenger ikke være det. Det er ikke bare inntoningen i seg selv, men like mye den stadige vekslingen mellom å være i takt og utakt, som er bra.

Spedbarnet lærer seg raskt strategier for å få dialogen på sporet igjen, og blir på den måten en problemløser og menneskekjenner. For omsorgsgiveren gjelder det å være sensitiv nok til å finne ut av det og ta seg inn igjen når man er i utakt, fremfor å være «perfekt». Den famlingen og inkonsekvensen foreldre flest utviser i en travel hverdag, er slik sett ikke det man skal frykte mest.

### Uttrykksløshet skremmer

Det farlige er når omsorgsgiveren grunnleggende sett ikke klarer eller ønsker å være orientert mot barnets behov. Edward Tronick har studert konsekvensene av en slik omsorgssituasjon, bl.a. gjennom såkalte «Still face»-eksperimenter. Her er mor og barn alene sammen i et rom, engasjert i dialog eller lek.

Etter en stund «fryser» moren ansiktsuttrykket sitt og inntar en uttrykksløs «blank» mine. Man ser umiddelbart ubehag hos barna når deres kommunikasjonsforsøk ikke lenger gjengjeldes av den voksne. Spedbarna reagerer med gråt, resignerer og lukker seg inn i seg selv. Toåringen Michael ga til slutt opp all lek og la seg i fosterstilling med øret inntil morens hjerte.

Det triste er at blanke ansikter er langt mer vanlige i det virkelige livet enn i slike eksperimenter. Et blankt ansikt kan være ansiktet til en ruset eller alvorlig deprimert mor eller far. Dette er livet til langt flere barn i Norge enn vi ønsker å ta inn over oss. Hele 200.000 barn lever med foreldre som ruser seg så mye at barna reagerer, og 15.000 barn lever med foreldre med alvorlig psykisk lidelse.

### Vold mot barn i Norge

Så kan man forestille seg skaden det gir når den personen som skal gi trygghet, lære barnet å regulere sine følelser og å utvikle tillit til seg selv og andre, i stedet utøver vold eller gjør barnet til et objekt for egne lyster. Også dette er en norsk virkelighet. Hvert år overnatter 1500 barn på norske krisesentre. En stor norsk undersøkelse blant ungdommer viser at elleve prosent i løpet av oppveksten har opplevd grove seksuelle krenkelser, og åtte prosent har opplevd grov vold fra en forelder.

Følgene av slike barndomserfaringer begrenser seg ikke til visse symptomer eller diagnoser. Når man utsettes for omsorgssvikt eller overgrep midt i hjernens mest eksplosive oppbyggingsfase, rammer dette bredt. Forenklet forstyrres de samme funksjonene som et godt samspill er ment å fremme. Hvis morens blanke ansikt var typisk for Michaels barndom, kunne han lett blitt en gutt med et forvirret bilde av seg selv, svekkede sosiale ferdigheter, og med mistro til og manglende medfølelse med andre. Ikke minst ville han strevd med å forstå og kontrollere følelsene sine. Barnevernet møter følgene av slike barndomserfaringer gjennom impulsive og utagerende barn og unge. I voksenpsykiatrien finner man mange av dem igjen som pasienter med ulike personlighetsforstyrrelser.

### Krenkelser slår ut seinere

At slike erfaringer rammer bredt, betyr at de rammer like mye fysisk som psykisk. Den store «Adverse childhood experiences»-studien fra USA har vært en vekker: Den viser at risikoen for bl.a. hjerte/kar-lidelser og visse kreftformer i voksen alder nærmest øker lineært med antallet barndomserfaringer av overgrep, vold, psykisk lidelse og rus blant foreldre, med flere.

Statistikken på befolkningsnivå er krystallklar: Jo flere slike erfaringer, jo tidligere dør man, det være seg pga. av sykdom, risikoatferd, eller selvmord. Sjansen for selvmordsforsøk i voksen alder er mangedoblet blant dem som har opplevd flere typer krenkelser i barndommen.

### Skadene kan rettes opp

Skader fra slike erfaringer trenger ikke å være irreversible hvis barnet får god oppfølging og en trygg omsorgssituasjon senere. I et folkehelseperspektiv er det likevel avgjørende å forhindre at barn og unge utsettes for omsorgssvikt, vold eller overgrep. Heldigvis tar myndighetene i økende grad denne erkjennelsen på alvor.

Dette gjenspeiles i den nye barneloven, i «Vendepunkt» og andre nye handlingsplaner, og i etableringen av ressursmiljøer på feltet som RVTS Vest, RBUP Vest og Barnehuset i Bergen. Det skjer nå også en stor satsning i kommunene for så tidlig som mulig å oppdage barn som lever med psykisk syke og rusmisbrukende foreldre.

### Det er råd og hjelp å få

Et annet stort fremskritt er tverretatlige «Konsultasjonsteam» som nå er etablert i nærmere 30 kommuner og bydeler på Vestlandet, som ulike tjenester kan kontakte for råd hvis man har en bekymring for at et barn sviktes eller utsettes for krenkende hendelser. Man kan ikke benytte slike tilbud for ofte.

[Få nyheter fra bt.no rett i innboksen, abonner på vårt nyhetsbrev.](#)

### Søk i skattelistede Topplister

Se topplisten for ditt postnummer

Se topplisten for ditt Fødselsår

Eks: **Ola Nordmann**

[Lukk vinduet](#)